

“My Power is What People Need and Want”
Yhteisön merkitys ja rooli Kansan temppeli - kulttiuskonnossa

Emmi-Julia Lehtonen

Kulttuurit ja yhteisöt muuttuvassa
maailmassa kandidaatintutkielma
Kevätlukukausi 2022
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	TEORIA	3
	2.1 Loflandin ja Starkin malli liittymisestä	3
	2.2 Käsitteet	4
3	AINEISTO JA MENETELMÄ	8
	3.1 Aineiston hankinta	8
	3.2 Aineiston analysointi	9
4	ANALYYSI	11
	4.1 Liittyminen Kansan temppeliin	11
	4.2 Yhteisön merkitys ja rooli Kansan temppelissä	13
	4.3 Yhteisön merkitys ja rooli Jonestownin tragedian jälkeen.....	19
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	21
6	LÄHTEET	24
7	LIITTEET	26

1 JOHDANTO

Kandidaatin tutkielmassani tarkastelen yhteisön merkitystä ja roolia yhdysvaltalaislähtöisessä Kansan temppeli – kulttiuskonnossa. Tarkastelen yhteisön roolia sekä merkityksiä osana yhteiskunnasta eristäytyneen uskonnollisen ryhmän toimintaa. Kansan temppeli oli uskonnollinen yhteisö, joka toimi vuosina 1955–1978 Yhdysvalloissa sekä Guyanassa (Yle 2019). Itsensä profeetaksi nimennyt yhteisön johtaja Jim Jones opetti jäsenille muun muassa sosialismista sekä millenarianismista, jolla tarkoitetaan ennustusta maailman loppumisesta (Clarke 2005, 403, 489). Valitsin tarkasteltavaksi kulttiuskonnoksi nimenomaan Kansan temppelin sen traagisen päättymisen takia. Vuonna 1974 yhteisö osti Etelä-Amerikan Gyuanasta maata, jonne osa jäsenistä siirtyi asumaan Jonesin sosialisti-ideologiseen yhteisöön, Jonestowniin. Vuonna 1978 yhteisön toiminta sai traagisen päätöksen, kun yli 900 jäsentä sai surmansa "vallankumouksellisessa itsemurhassa". (Yle 2019.)

Peter B. Clarcken mukaan kultti on uudempi uskonnollinen yhteisö, joka on vetänyt puoleensa mediaa ja/ tai viranomaisia, johtuen yhteisön toimista (2005, 144). Päädyin tarkastelemaan juuri Kansan temppeliä, sillä kyseisessä ryhmässä yhteisön ja yhteisöllisyyden voidaan nähdä menneen yli huomioiden ryhmän traagisen lopun. Lorne L. Dawsonin mukaan kulttijäsenten järjellinen ajattelu saattaa väistyä kulttijohtajan pyytäessä heitä tekemään jotain, vaikka kyseessä olisi jopa murha tai itsemurha (2008, 5). Olen kiinnostunut siitä, millainen yhteisö Kansan temppeli oli ja miten yhteisöllisyys näkyi siinä. Näin ollen tutkimuskysymykseni on; millainen merkitys yhteisöllä oli Kansan temppeli – kulttiuskonnossa? Tutkimukseni on laadullinen eikä se ole tai pyri olemaan yleistettävissä. Tutkielmassa esille tuomani huomiot eivät ole yleistettävissä muihin

kultteihin tai uususkonnollisiin liikkeisiin, vaan tarkastelevat pelkästään Kansan temppeliä. Kansan temppelin massaitsemurha oli ensimmäinen laatuaan, joten tapahtumaa on tutkittu paljon. Aiheesta löytyy runsaasti lähteitä, joko suoraan Kansan temppelistä tai muista uususkonnollisista liikkeistä. Tutkielmani on kirjallisuuteen pohjaava, niin sanottu kirjallisuuskatsaus. Analysoin rajaamaani aineistoa lähiluvun keinoilla, mutta en käytä kyseistä menetelmää sen varsinaisessa merkityksessä. Tutkielmassani lähiluvulla analyysimenetelmänä tarkoitan niitä perusteluja, joilla olen aineiston rajannut sekä periaatteita, joiden kautta olen lukenut ja jäsennellyt aineistoa vastatakseni tutkimuskysymykseeni.

2 TEORIA

Kulttiuskontoja on tutkittu paljon ja useampien vuosikymmenten ajan. Niistä löytyy tutkimusaineistoa monilta eri tieteenaloilta, kuten uskontotieteistä, sosiologiasta, antropologiasta ja psykologiasta. Kulttiuskonnot alkoivat nousta julkisuuteen 1960–1970-luvuilla, mutta Kansan temppelin massaitsemurha vuonna 1978 nosti kultit tutkijoiden keskuuteen uudella tavalla. Jonestownin tragedian jälkeen uususkonnollisia liikkeitä alettiin enemmän tutkimaan akateemisesti. (Dawson 2008, 2.)

2.1 Loflandin ja Starkin malli liittymisestä

Hyödynnän analyysiosiossa Loflandin ja Starkin mallia liittymisestä kulttiin (eng. the Lofland-Stark model of conversion) (Lofland ja Stark 1965, Dawsonin 2008, 75–76 mukaan). Malli myös kertoo kultista yhteisönä, sillä se kuvailee eri-näisiä, jopa manipuloivia keinoja, joita kultti voi käyttää liittyviin jäseniin sekä jo yhteisössä oleviin jäseniin. Malli on erittäin hyvin sovellettavissa Kansan temppeliin ja auttaa jäsentämään sitä yhteisönä. Mallin mukaisesti potentiaalisen jäsenen täytyy ensiksi olla jokseenkin vaikeassa elämäntilanteessa liittyäkseen kulttiin (Dawson 2008, 75). Tämä voi tarkoittaa vaikka taloudellisia ongelmia, yksinäisyyttä tai jotain muuta tekijää, joka on tuonut yksilön vaikeaan elämäntilanteeseen. Yksilön ongelman tulee kuitenkin olla sellainen, johon voi hakea ratkaisua uskonnosta [2], joka saa yksilön uskomaan tarvitsevansa uskontoa [3]. (Dawson 2008, 75.) Kun nämä niin sanotut 'peruskohdat' täyttyvät, yksilö on useimmiten haavoittuvainen ja helpoiten vastaanottavainen uudelle. Tällöin tullaan mallin kohtiin neljä ja viisi, joissa yksilön tulee kohdata kultti

(johon liittyä) [4] sekä luoda jokseenkin merkityksellinen suhde, jonkun tai joidenkin kultin jäsenten kanssa [5]. (Dawson 2008, 75–76.) Tämän jälkeen siirrytään toimiin, joita voisi kutsua järeämmiksi otteiksi. Seuraavana yksilöä vaaditaan vähentämään tai jopa katkaisemaan kultin ulkopuoliset suhteet [6] (Dawson 2008, 76). Tällä pyritään luomaan yksilölle uusi todellisuus sekä rajoittamaan ulkomaailmasta saatuja tietoja, jotka voisivat olla kultille haitallisia. Kultit kehottavatkin uusia jäseniään katkaisemaan kaikki siteet heidän ‘pahaan’ menneisyyteen, eli vanhoihin ystäviin ja perheenjäseniin. (Dawson 2008, 101.) Tässä kohtaa yksilöstä on tullut Lofland-Starkin mallin mukaan verbaalinen jäsen, eli ryhmän seuraaja, joka uskoo ryhmän toimintaan, mutta hänellä ei ole aktiivista roolia ryhmän jäsenenä. Siirtymä todelliseksi jäseneksi tapahtuu kohtien kuusi ja seitsemän välissä. Todelliset jäsenet näyttävät sitoutumisensa ryhmälle sanojen, eli verbaalisen kannatuksen, lisäksi teoilla. Viimeisenä yksilö altistetaan jatkuvalla kanssakäymiselle muiden kulttijäsenten kanssa [7]. (Dawson 2008, 75–76.)

2.2 Käsitteet

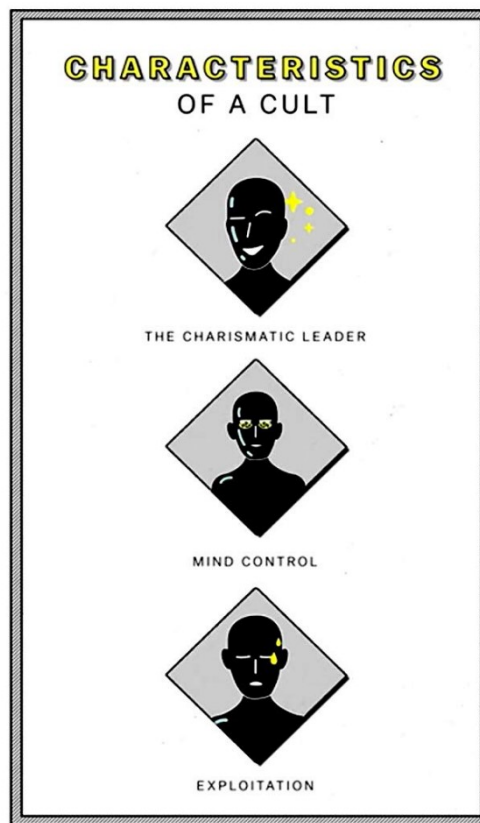
Yhteisö

Yhteisö tarkoittaa ryhmää, joka jakaa esimerkiksi yhteiset tavoitteet tai arvot (Bolaffi, Bracalenti, Braham ja Gindro 2003, 46–47). Tarkemmin määriteltynä yhteisö on ryhmä, jossa erinäiset tekijät muovaantuvat yhdeksi. Yhteisöjä on erilaisia ja niiden tapa mieltää yhteisön jäsenyys tai asettaa jäsenille rajoja vaihtelevat. Uskonnollinen yhteisö on yhteisö, joka sen hengellisten merkitysten lisäksi on myös kulttuurinen sekä sosiaalinen ryhmä. Osa uskonnollisista yhteisöistä, varsinkin kultit, ovat sosiaalisesti erittäin tiiviitä. Tällaisten tiiviiden yhteisöjen nähdään muokkaavan jäsenten ajattelua sekä ymmärrystä oikeasta ja väärästä. (Hurtig 2013, 54–55.) Yhteisöllä on keino sitoa ihmiset toisiinsa ja ikään kuin ‘suojella’ jäseniä yhteisön ulkopuolisilta (Aro 2011, 47–48). Yksilön identiteetin

nähdäänkin muovautuvan, kun hän on tiivis osa jotakin ryhmää (Opetushallitus 2021). Yhteisöllisyydessä tärkeä tekijä on juuri yksilön kokemus kuulumisesta yhteisöön. Sosiologiassa yhteisöllisyyden yhdeksi tärkeimmäksi tekijäksi onkin määritelty yhteenkuuluvuuden tunne, jonka varaan yhteisöllisyys usein rakentuu. (Aro 2011, 57.)

Tuhoisa kultti

Ei ole olemassa yhtä yhtenäistä määritelmää sanalle kultti tai lahko, joten usein niiden määritelmät ovat vaihtelevia. Näin ollen ihmisillä voi olla eri näkemyksiä siitä, millainen uskonnollinen liike on 'kulttimainen'. (Chryssides 1999, 7.) Robert Jay Lifton kirjoitti vuonna 1980 tutkielman *Cult Formation*, jossa hän määritteli kolme päätekijää, jotka ovat tyypillisimmät piirteet tuhoisissa kulteissa, jollainen myös Kansan temppeli oli. Ensimmäisenä hän mainitsee karismaattisen johtajan, jota palvotaan ryhmän sisällä. Johtajalla on yleisesti autoritaarinen voima ryhmässä. (Lifton 1980, Ross 2009 mukaan.) Tuhoisien kulttien johtajia usein yhdistää messiaaniset näkemykset sekä suuret suunnitelmat keinoista, joilla maailmasta tulee sellainen kuin he haluavat (Ross 2014, 82). Toisena Lifton mainitsee yksilön ajatusten uudistamisen ryhmän opetusten tai käännytyksen kautta. Tätä vaihetta kutsutaan joskus myös aivopesuksi. (Lifton 1980, Ross 2009 mukaan.) Tuhoisille kulteille onkin tyypillistä aivopesu, joka saa jäsenet toimimaan tavoitteen, ryhmän tai johtajan tahdon mukaisesti. Jäsenet voivat toimia oman etunsa vastaisesti saavuttaakseen ryhmän tai johtajan asettaman tavoitteen. (Ross 2014, 97). Kolmantena on hyväksikäyttö. Kultin johtaja ja johtoporras usein hyväksikäyttävät jäseniään. Esimerkkeinä tästä ovat taloudellinen hyväksikäyttö, kuten suurten rahasummien vaatiminen jäseniltä yhteisölle, tai seksuaalinen hyväksikäyttö. (Lifton 1980, Ross 2009 mukaan.) Kaikki nämä tekijät toteutuivat myös Kansan temppelissä. International Cultic Studies Assosiation on määritellyt kultin syntyvän vahvasta ideologiasta, vaatimuksista, jotka pohjaavat tähän ideologiaan ja voimakkaasta yhteisön vaikutuksesta, jolla jäsenet saadaan täyttämään nuo vaatimukset (Ross 2014, 85).

Kuva 1: Tuhoisan kultin pääpiirteet. Perustuen Robert Jay Liftonin ajatuksiin. 2019.

Kultti on valtavirran ulkopuolinen yhteisö. Vaikka useimmat kulttiuskonnot ovat ottaneet oppeja ja ajatuksia jostakin valtavirtauskonnosta, niin niillä useimmiten on sellaisia oppeja, joita valtavirtauskonto ei hyväksy. (Chryssides 1999, 18.) Kulttiuskontoja ei siis tule yhdistää tai sekoittaa valtavirtauskontoihin. Vaikka jokin kultti olisi itsensä mukaan esimerkiksi roomalaiskatolilainen, niin se ei tarkoita, että kaikki heidän oppinsa olisivat peräisin katolilaisuudesta tai että roomalaiskatolilainen kirkko toimisi kyseisen kultin tavoin.

Tärkeää on myös huomioida, että kaikki kultit eivät ole uskonnollisia, vaan kulttirakenne voi kehittyä minkä tahansa aktiviteetin, kuten politiikan, ympärille (What Is a Cult 2021). Tässä tutkielmassa käytän kulttia sanana puhuessani uskonnollisesta yhteisöstä, joka täyttää aiemmin mainitun kultin määritelmän. Tärkeää on huomioida myös se, että jotkut tuhoiset kultit voivat olla tuhoisampia kuin toiset. Kaikki tuhoiset kultit eivät olet päättyneet massaitsemurhaan,

kuten Kansan temppeli, mutta ne ovat silti olleet tuhoisia kultteja. (Ross 2014, 85.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄ

3.1 Aineiston hankinta

Analyysisosiossa käyttämäni aineistot käsittelevät Kansan temppelistä eronneen sekä Jonestownin tragediasta selvinneen kahden entisen jäsenen kokemuksia yhteisössä. Näitä aineistoja olen etsinyt hakusanoilla *peoples temple members, peoples temple ex-members*. Analyysissa käyttämäni teokset ovat Laura Johnston Kohlin *Jonestown Survivor: An insider's look* (2010) ja Deborah Laytonin *Seductive Poison* (1999). Deborah Laytonin teos toimii pääosaisena aineistona, sillä siitä löytyi enemmän vastauksia tutkimuskysymyksen kannalta. Molemmat teokset ovat entisten Kansan temppelin jäsenten omaelämäkertoja. Valitsin kyseiset teokset aineistoksi tutkielmaani, sillä niissä käsitellään syitä miksi ihmiset ovat liittyneet Kansan temppeliin, millainen yhteisö Kansan temppeli oli ja millaista heidän elämänsä on ollut yhteisön jättämisen jälkeen. Koen, että parhaiten omista kokemuksistaan kertovat suoraan ne, jotka ovat olleet osa kulttia.

Valitsin nimenomaan nämä kaksi omaelämäkertaa, sillä ne kertovat kahdesta eri tehtävissä olleista jäsenistä Kansan temppelissä. Johnston Kohl toimi muun muassa Jonestownin hankkijana, hankkien tarvikkeita sekä lahjoituksia Jonestowniin (Johnston Kohl 2010, 63). Laytonilla oli erinäisiä vastuutehtäviä, kuten sihteerinä toiminen yhteisön raha-asioiden kanssa sekä radioviestintä, jolla lähetettiin viestejä Jonestownista Georgetowniin sekä Yhdysvaltoihin (Layton 1999, 249, 379). Johnston Kohl ja Layton molemmat olivat osa Kansan temppelin suunnittelukomiteaa (Johnston Kohl 2010, Layton 1999).

Muuna aineistona tutkielmassa olen käyttänyt sosiologian, sosiaalitieteiden, uskontotutkimuksen sekä antropologian lähteitä. Näitä aineistoja en ole käyttänyt

analyysiosiossa aineistona, vaan muissa tekstin osissa tieteellisinä lähteinä. Hakusanoina aineistoa etsiessä olen käyttänyt muun muassa *cult, cults, new religions, cult religions, community, cult as a community, kultti, kulttiuskonnot*. Parhaimmat hakutulokset tulivat kuitenkin englanninkielisillä hakusanoilla. Tutkielmassa toistuvat niin sanotut perusteokset keskittyvät nimenomaan kulttiuskontoihin sekä uususkonnollisiin liikkeisiin. Näitä perusteoksia ovat muun muassa Lorne L. Dawsonin *Comprehending cults: the Sociology of New Religious Movements* (2008) sekä George D. Chryssidesin *Exploring New Religions* (1999). Ensimmäinen teos kertoo nimensä mukaisesti kulteista sosiologian näkökulmasta, keskittyen kultteihin yleisesti. Teos tarkastelee kultteja eri näkökulmista, kuten millaiset ihmiset liittyvä kultteihin ja miksi, sekä millaisia kultteja nykyään on. Toinen teos tarkastelee kultteja uskontotieteiden näkökulmasta, keskittyen varsinkin erinäisiin esimerkkiryhmiin. Teoksessa on myös luku Jim Jonesista ja Kansan temppelistä. Molemmissa teoksissa kuitenkin käsitellään paljon samoja asioita myös jokseenkin samoista näkökulmista, jolloin ne tukevat toisiaan hyvin tässä tutkielmassa.

3.2 Aineiston analysointi

Olen analysoinut aineistoani lähiluvun menetelmillä. Aineistosta etsin toistuvuutta, kohtia, joissa puhutaan yhteisöstä sekä siihen liittyvästä yhteisöllisyydestä osana Kansan temppeliä. Aineistoni ovat ryhmän entisten jäsenten kokemuksia yhteisöstä, joten etsin aineistoistani heidän kertomiaan kokemuksia sekä merkityksiä. Etsin aineistoista vastauksia muun muassa kysymyksiin; millainen yhteisö Kansan temppeli oli; millainen johtaja Jim Jones oli; millaista arki Jonestownissa oli; millaiset valta-asetat yhteisössä vallitsivat; millaisena entiset jäsenet näkevät yhteisön? Aineistoja lukiessa olen tehnyt muistiinpanoja lukemastani, joita olen hyödyntänyt analyysiä tehdessä.

Analyysissä keskityn pelkästään Guyanassa asuneiden jäsenten kokemuksiin. Tärkeää on kuitenkin huomioida, että kaikki Kansan temppelin jäsenet eivät muuttaneet Guyanaan. Jäseniä jäi Yhdysvaltoihin, varsinkin San Franciscoon, jossa Kansan temppelin päämaja oli ennen Guyanaan siirtymistä. (Chryssides 1999, 40.) Tässä tutkielmassa tarkastelen pelkästään laadullisesti kahden entisen Kansan temppelin jäsenen kertomia kokemuksia kultista yhteisönä. Suuri osa analyysistä keskittyy nimenomaan Guyanaan, ja yhteisön merkitykset perustuvat siellä asuneiden entisten jäsenten kokemuksiin.

4 ANALYYSI

4.1 Liittyminen Kansan temppeliin

Ensinnäkin on tärkeää huomioida, että ihmiset eivät kulttiin liittyessä tiedä liittyvänsä kulttiin. Ihmiset eivät välttämättä edes tajua olevansa kultissa, joillekin jäsenistä tämä asia voi valjeta jonkin tapahtuman myötä. Kaikki jäsenet eivät myöskään välttämättä ole tietoisia, minkälaista hyväksikäyttöä tai väkivaltaa yhteisössä tapahtuu, jos eivät ole itse sellaista kohdanneet (What Is a Cult 2021). Deborah Layton kirjoitti omaelämäkerrassaan, että ihmiset eivät liity tuhoisiin kultteihin tietäen, että ne ovat tuhoisia kultteja. Ihmiset etsivät tarkoitusta, jotkut myös tukea, ja he löytävät itselleen yhteisön, johon liittyä. Kun ihmiset tajuvat yhteisön olevan tuhoisa kultti, eivät he enää pysty lähtemään pois. Yhteisö on niin tiivis ja suljettu, että lähteminen ei ole fyysisesti mahdollista, tai sitten se on erittäin paheksuttua yhteisön sisällä. (Layton 1999, 372.)

Kun henkilö liittyy kulttiyhteisöön, on hänellä useimmiten ollut jonkinlainen muutos elämässään ennen sitä. Useat kulttiyhteisöihin liittyvät saattavat olla taloudellisissa vaikeuksissa, kärsiä aiempien ihmissuhteiden jättämistä traumoista tai päihteiden väärinkäytöstä. Valtaosaa kulttiyhteisöihin liittyvistä kuitenkin yhdistää jonkinlainen haaste elämässään. Tällöin ihminen on helpoiten vastaanottavainen uudelle yhteisölle, joka tarjoaa uudenlaisia mahdollisuuksia ja ratkaisuja hänen elämäänsä. (Dawson 2008, 90–91.) Tämä pätee myös Kansan temppeliin.

Laura Johnston Kohl kertoo olleensa useissa huonoissa parisuhteissa sekä käyttäneensä huumeita ennen liittymistään Kansan temppeliin (Johnston Kohl 2010, 14, 16–17). Johnston Kohlin ystävä vei hänet tapaamaan Jim Jonesia ja Kansan temppeliä ensimmäistä kertaa (Johnston Kohl 2010, 24). Deborah Laytonilla oli

ollut hyvä lapsuus, mutta hänen vanhempansa eivät arvostaneet tai huomioineet häntä. Tämä sai Laytonin kapinoimaan teininä, joka johti siihen, että hänet lähetettiin sisäoppilaitokseen Englantiin. (Layton 1999, 49–50, 55.) Ollessaan lomalla Yhdysvalloissa, hänen veljensä Larry Layton ja tämän vaimo tutustuttivat Deborah Laytonin Kansan temppeliin. Larry Layton ja hänen vaimonsa olivat liittyneet Kansan temppeliin jo aiemmin. (Layton 1999, 61–62, 65.)

Molemmat Johnston Kohl sekä Layton kokivat saavansa turvaa, mutta myös arvostusta Kansan temppeliltä ja Jim Jonesilta (Johnston Kohl 2010 ja Layton 1999). Jones käytti hyväkseen Laytonin suhdetta vanhempiinsa ja sanoi, etteivät nämä arvosta häntä tarpeeksi. Layton kertookin teoksessaan, että hän koki Jonesin olevan vihdoin sellainen ihminen, joka piti häntä viisaana ja arvokkaana. (Layton 1999, 67, 72, 81.) Tässä kohtaa molemmat sekä Johnston Kohl että Layton ovat Loflandin ja Starkin liittymisen mallin mukaisesti olleet jo kohdassa viisi. Heillä molemmilla on ollut erilaiset, mutta jokseenkin vaikeat elämäntilanteet. He eivät itse ole hakeutuneet uskonnollisen ryhmän pariin, vaan joku heidän läheisensä on tutustuttanut heidät yhteisöön. He kuitenkin ovat olleet avoimia tutustumaan tähän yhteisöön. Seuraavaksi he ovat kohdanneet kultin sekä muodostaneet merkityksellisen suhteen johonkin kultin jäseneseen. (Johnston Kohl 2010 ja Layton 1999.) Laytonin kohdalla tämä suhde oli jo valmiiksi olemassa hänen veljeensä, joka kuului Kansan temppeliin. Pian liittymisen jälkeen Laytonille tuli läheinen, mutta jokseenkin pakotettu, suhde myös Jim Jonesin kanssa. (Layton 1999, 91.)

Loflandin ja Starkin mallin mukaisesti kohdassa kuusi jäseniä käsketään vähentämään tai katkaisemaan ryhmän ulkopuoliset ihmissuhteet. Layton kertoo teoksessaan, kuinka heitä kiellettiin tapaamasta perheenjäseniään, jotka eivät kuuluneet Kansan temppeliin. Tämän vuoksi Layton ei tavannut vuosien isäänsä tai osaa sisaruksistaan, koska he eivät kuuluneet Kansan temppeliin (Layton 1999, 98.) Viimeinen osa Loflandin ja Starkin mallista, eli jatkuva altistaminen kultin

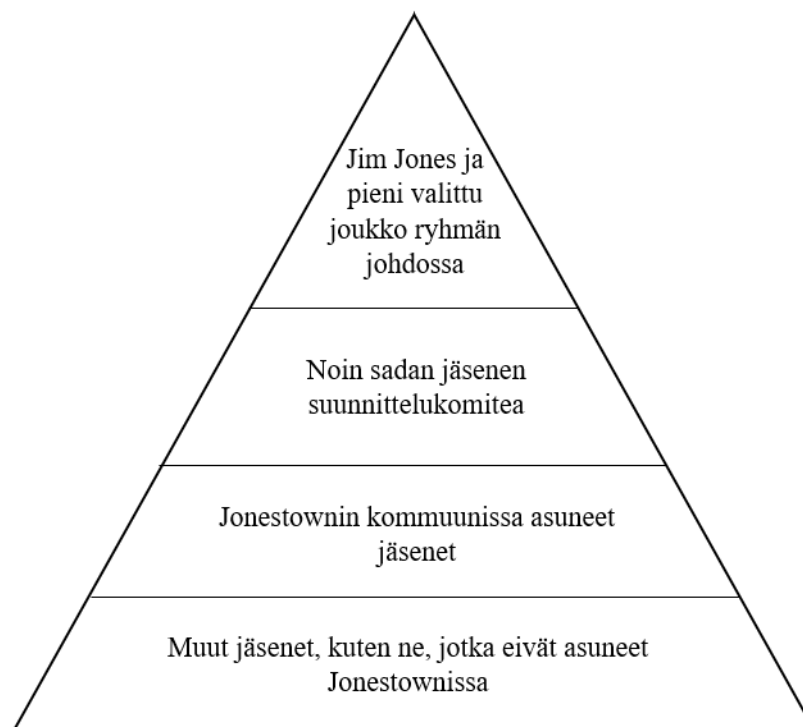
muille jäsenille, toteutui Laytonin kohdalla, kun hän valmistui koulusta Englannista ja muutti takaisin Yhdysvaltoihin. Tällöin hän muutti lähelle Kansan temppelin yhteisöä San Franciscossa, jossa hän oli jatkuvasti kultin vaikutuksen ja toiminnan alaisena. Hän alkoi saada enemmän vastuutehtäviä sekä oli Jim Jonesin suosiossa. (Layton 1999, 83, 85.) Loflandin ja Starkin mallin mukaisesti Laytonista tuli tällöin kultin *todellinen jäsen*, joka osoitti sitoutumisensa kultille sanoilla sekä teoilla.

4.2 Yhteisön merkitys ja rooli Kansan temppelissä

Valtaosa Jonestowniin, Guyanaan muuttaneissa jäsenistä oli afroamerikkalaisia. Jonesin lisäksi vain alle 100 Guyanaan siirtyneistä jäsenistä oli valkoisia. (Chryssides 1999, 40.) Jonestownin yhteisöä on kuvattu mustana, sosialistisena yhteisönä, jonka oli tarkoitus olla utopistinen maaseutuyhteisö Guyanan viidakossa (Chidester 2003, 79). Jim Jones vastusti vahvasti Yhdysvalloissa olevaa segregatiota, joten hänen kirkkonsa ajoi 'rodullista tasa-arvoa' (Clarke 2005, 489). Jones hylkäsi alkuperäisen uskontonsa, kristinuskon, koska piti sitä epätasa-arvoisena ja alkoi sen sijaan saarnata apokalyptisesta sosialismista, joka korosti yksilön uskollisuutta yhteisölleen (The Peoples Temple of the Disciples of Christ 2021). Kansan temppelin ja varsinkin Jonestownin voi nähdä merkinneen monille edistyksellisyyttä, mutta lähinnä 'rodullisessa tasa-arvossa'. (Chidester 2003, 82, 89 ja Layton 1999, 285.) Kansan temppelissä vallitsi vahva ryhmänsisäinen hierarkia. Rebecca Mooren pyramidimalli Kansan temppelin valtakoneistossa osoittaa, kuinka valta oli jakautunut yhteisössä. (Moore 2021.)

Ryhmänsisäinen hierarkia korostui varsinkin Jonestownissa, Guyanassa. Ylimpänä johdossa olivat Jim Jones ja harvat valitut, tärkein sisäpiiri, Jonesin lähimmät jäsenet. (Moore 2021.) Heidän alapuolellaan oli noin sadan jäsenen suunnittelukomitea, johon myös Johnston Kohl ja Layton kuuluivat. Suunnitte-

lukomitean jäsenillä oli erilaisia vastuutehtäviä, kuten radioyhteyksien ylläpitäminen Georgetowniin, Guyanaan tai Yhdysvaltoihin. (Johnston Kohl 2010 ja Layton 1999.) Suunnittelukomitean alapuolella olivat ne jäsenet, jotka asuivat Jonestownin yhteisössä, mutta heillä ei ollut arvostettuja vastuutehtäviä. Alimpana hierarkiassa olivat muut jäsenet eli ne, jotka eivät asuneet Jonestownin yhteisössä tai Guyanassa, vaan esimerkiksi Yhdysvalloissa olevissa yhteisöissä. (Moore 2021.) Hierarkian rooli yhteisössä oli siis merkittävä. Yhteisön vahvan hierarkian voikin nähdä yhtenä yhteisön piirteenä. Hierarkia kuitenkin loi niin sanotusti ryhmiä ryhmän sisälle. Kaikki jäsenet eivät kuuluneet kaikkiin ryhmiin, johtuen heidän asemastaan hierarkiassa. Tämä voidaan ymmärtää yhteisöllisyydelle haitallisena, koska se heikentää yksilön kuulumisen tunnetta yhteisöön (Aro 2011, 57).

Kuva 2: Kansan temppelin yhteisön hierarkia. Perustuen Rebecca Mooren malliin. 2021.

Jim Jones kuitenkin oli kaikkien yläpuolella kultissa. Hänellä oli korkein valta sekä keinot käyttää sitä. Layton kertoo, kuinka kukaan yhteisössä ei pystynyt sanomaan vastaan Jonesille. Hän sai tehdä jäsenilleen mitä tahansa, uhkailla,

rangaista ja jopa raiskata heitä, kuten hän teki Laytonille. (Layton 1999, 111.) Laura Johnston Kohl kertoo omaelämäkerrassaan, kuinka hänellä oli suhde erään yhteisön ulkopuolisen miehen kanssa Georgetownissa. Hän jäi kiinni suhteesta, joten Jones rankaisi häntä sääntöjen rikkomisesta, sillä yhteisön ulkopuoliset suhteet olivat kiellettyjä. Rangaistuksena Johnston Kohl joutui väkivallan kohteeksi sekä raskaisiin työtehtäviin. (Johnston Kohl 2010, 65–66.) Muille yhteisön jäsenille näytettiin sekä kerrottiin hyvin yksityiskohtaisesti erinäisistä rangaistus- ja jopa kidutusmenetelmistä, joita yhteisössä käytettiin (Layton 1999, 229–231).

Vaikka Jones käyttikin valtaa jäseniinsä hyvin mielivaltaisesti, luotiin yhteisön jäsenille kuva, että Jones rankaisi jäseniään vain testatakseen heidän lojaalisuuttaan yhteisölle (Layton 1999, 104). Jones pystyi pitämään jäseniään otteessaan kiristämällä heitä. Jo ennen yhteisön siirtymistä Guyanaan, Jones käski jäsentensä kirjoittaa tunnustuksia tekemistään rikkomuksista. Osa jäsenistä kirjoitti, etteivät he olleet tehneet mitään rikkeitä. Jones kuitenkin kannusti jäseniään tunnustamaan, että he kaikki olisivat tehneet jonkinlaisia rikkomuksia tai rikoksia. (Chryssider 1999, 39–40.) Näitä valheellisia tunnustuksia kutsuttiin kiristysnauhoiksi (eng. blackmail tapes). Jones pystyi uhkailemaan jäseniä näillä 'tiedoilla', jotka olivat hänen hallussaan, jos he uhkasivat lähteä yhteisöstä tai kertoa Jonestownin oloista ulkopuolisille. (Layton 1999, 104–105.) Layton pohtii, kuinka hän ei tuolloin vielä ymmärtänyt, että kaikki Jonesin käyttämät vallan muodot olivat varoitusmerkkejä. Hän ei huomioinut ajatuksia, jotka saivat hänet miettimään "onko tämä oikein". Layton, kuten monet muutkin yhteisössä, eivät uskoneet, että Jones, joka oli mahtava johtaja, voisi olla väkivaltainen valehtelija. (Layton 1999, 105.)

Jonestownissa järjestettiin usein Valkoisiksi öiksi (eng. the White Nights) kutsuttuja joukkoitsemurhaharjoituksia. Jones saarnasi jatkuvasti siitä, kuinka ulkopuoliset haluavat tuhota Jonestownin. Yhteisön jäsenille kerrottiin, että Yhdysvaltojen hallitus haluaa hyökätä, vangita sekä kiduttaa Jonestownin jäseniä.

(Layton 1999, 211, 233–234.) Valkoisina öinä koko yhteisön täytyi kokoontua Jonestownin keskellä olevaan paviljonkiin, jossa Jones kertoi, kuinka ulkopuoliset ovat tulossa. Tämän vuoksi kaikkien tulisi tappaa itsensä. Jäsenten tuli jakautua jonoihin, joissa heille annettaisiin syanidia. Luodakseen 'autenttista tunnelmaa', Jones määräsi osan jäsenistä ampumaan vihollisia viidakossa. Jäsenet itsekin luulivat ampuvansa vihollisia, vaikka todellisuudessa vain he itse ampuivat pimeässä viidakossa. Sitten Jones käski kaikkien lopettaa ja lähteä nukkumaan, sillä harjoitus oli päättynyt. Jokaisena Valkoisena yönä jäsenille kuitenkin uskoteltiin, että juuri nyt heidän kimppuunsa oltiin oikeasti hyökkäämässä. Layton kertoo kirjassaan, kuinka eräs Valkoinen yö oli niin todentuntuinen, että hän todella uskoi yhteisön toteuttavan massaitsemurhan sinä yönä. (Layton 1999, 233–237.) Valkoiset yöt olivat pelottelumenetelmä, jolla yhteisön itsemurhasta tehtiin ainoa vaihtoehto, jos toinen vaihtoehto olisi ulkopuolisten kaappaamaksi tuleminen. Jones siis loi yhteisöön eräänlaisen 'kauhun tasapainon', kohdistuen fyysistä ja henkistä väkivaltaa jäseniinsä, mutta luoden ulkomaailmasta vielä vaarallisemman kuvan, jotta kukaan ei lähtisi Kansan temppelistä.

Jones saarnasi jäsenilleen, kuinka maailmassa syttyisi ydinsota ja syntyisi 'ydinholokausti', jolta Kansan temppelin jäsenet olivat turvassa Jonesin ansiosta (Layton 1999, 64, 90). Kylmän sodan aikana, jolloin Kansan temppeli toimi, maailmassa oli todellinen ydinsodan uhka. Monet jäsenistä todella uskoivat Jonesia, eivätkä halunneet riskeerata heidän turvallisuuttaan tai pelastustaan lähtemällä yhteisöstä. Kansan temppelin jäsenillä oli Jonesin mukaan tärkeä rooli ydinsodan jälkeisessä maailmassa. (Layton 1999, 90). Jonesin voi ajatella luoneen näitä ajatuksia 'merkityksellisistä tehtävistä ydinsodan jälkeen', jotta kukaan ei lähtisi yhteisöstä. Ydinsodalla pelottelun voikin nähdä yhtenä Jonesin lukuisista keinoista pitää ihmiset hänen yhteisössään ja otteessaan.

Miksi ihmiset jäivät Kansan temppeliin, miksi he eivät lähteneet Jonestownista? Vaikka Kansan temppeli ja Jones sanoivat, että jäsenet olivat vapaita lähtemään

niin halutessaan, ei se ollut totta. Layton kertookin, että kun hän oli lähdössä Guyanasta Yhdysvaltoihin, Jim Jones uhkaili ja yritti taivutella tätä jäämään Guyanaan tai menemään jonnekin muualle kuin Yhdysvaltoihin. Jones pelkäsi Laytonin kertovan kokemuksistaan Kansan temppelissä Yhdysvaltojen virkavallalle. (1999, 323, 331–333).

Jim Jonesilla oli käsittämätön määrä valtaa Kansan temppelissä, varsinkin Jonestownin yhteisössä. Hän oli julistanut itsensä profeetaksi ja tehnyt uskonnollisesta yhteisöstään totaalisen instituution, paikan, joka oli eristetty muusta yhteiskunnasta. Jones tarkkaili jäseniään tiiviisti Jonestownissa. Hän käytti valtaa jäseniinsä, niin henkistä kuin fyysistäkin. (Clarke 2010, 489.) Hän piti jäsenensä kiinni yhteisössä pelolla. Väkivallan pelolla, tuhoutumisen pelolla, yksinäisyyden pelolla. Jonesin ylläpitämä kuri ja uhkailu pitivät Jonestownin yhteisön hiljaisena, eikä ulkopuolisille kerrottu yhteisön oloista (Layton 1999, 341–342). Ihmiset eivät kuitenkaan uskaltaneet lähteä yhteisöstä, koska heille oli jatkuvasti kerrottu miten paha ulkopuolinen maailma ja ihmiset siellä olivat. He pelkäsivät lähtemistä, koska menettäisivät yhteisön, joka oli osalle kuin perhe. He pelkäsivät päätyvänsä yksin maailmaan, josta heille oli kerrottu vain paha. Osa pelkäsi päätyvänsä samoihin haastaviin elämäntilanteisiin, joissa he olivat olleet ennen Kansan temppeliä. (Layton 1999, 372.) Osa ei kuitenkaan edes harkinnut lähtevänsä pois Jonestownista tai eroavansa Kansan temppelistä. Heidän uskonsa Jonesiin ja Jonestownin tarkoitukseen oli niin suuri, etteivät he kyseenalaistaneet tapahtumia. (Layton 1999, 374.) Ihmiset tulivat sokeiksi totuudelle uskoessaan Jonesin puheisiin Jonestownin utopistisesta yhteisöstä (Layton 1999, 372).

Jonestownin tragedia osoitti yhteisön merkityksen, varsinkin yhteisön voiman, ja sen, kuinka Jonesin valta todella toimi. Jäsenet toimivat Jonesin käskyjen mukaisesti toteuttaessaan vallankumouksellista itsemurhaa eli massaitsemurhaa. Yhteisön usko yhteiseen tavoitteeseen, tässä tapauksessa massaitsemurhaan,

mahdollisesti sen toteuttamisen. Vanhempia käskettiin ensin tappaamaan lapset antamalla heille myrkkyä. Jonesin vaikutusvalta oli niin suuri, että ihmiset olivat valmiita surmaamaan omat lapsensa, koska Jones käski heidän tehdä niin. (Fondakowski 2013, 271–272.) Kun lapset oli surmattu, oli aikuiset helpompi taivutella tappamaan itsensä. Niille jäsenille, jotka eivät suostuneet ottamaan syanidilla terästettyä Flavor Aidia, myrkky annettiin väkisin. (Johnston Kohl 2010, 84.) Vielä massaitsemurhan hetkellä, kun ihmisiä kuoli myrkkyyn, jäsenet ylistivät Jonesia johtajana. Eräs jäsen kirjoitti ennen itsemurhaansa, kuinka Jim Jones oli maailman paras johtaja ja Kansan temppeli maailman paras yhteisö. (Layton 1999, 373–374.) Tämä kertoo Jonesin otteesta jäseniinsä, joille oli muodostunut täysin uusi todellisuus Kansan temppelissä. Ihmiset Jonestownissa olivat tietämättömiä, mitä todella tapahtui yhteisön ulkopuolella. He vain uskoivat Jonesin luomaan 'todellisuuteen', jonka mukaan Yhdysvallat oli paha paikka. Uskoessaan tämän, jäsenet eivät edes halunneet palata Yhdysvaltoihin. (Johnston Kohl 2010, 84.) Heille itsemurha Jonestownissa oli ainoa ratkaisu, koska Jones sanoi niin (Johnston Kohl 2010, 75).

Omaelämäkerrassaan Layton kertoo ymmärtäneensä monia asioita Kansan temppelistä, sekä kulteista yleisesti, ja mitä yhteisö hänelle merkitsi. Hän kirjoittaa, kuinka Kansan temppeli oli toksinen yhteisö, jossa jäsenten omat ajatukset ja kysymykset olivat kiellettyjä. Yhteisön ulkopuoliset ihmissuhteet olivat kiellettyjä ja jäseniin kohdistettiin suunnatonta väkivaltaa. Yhteisö kuitenkin toi mukanaan uusia ihmisiä ja ihmissuhteita, myös hyviä sellaisia. Layton kertoo tietäneensä, että hän menettäisi kaikki nämä ihmissuhteet, niin hyvät kuin huonotkin, jos hän lähtisi yhteisöstä. Hän kertoo harkinneensa jäämistä Jonestowniin, koska lähteminen tuottaisi surua niin hänelle itselleen, sekä kaikille hänen läheisilleen ja ystävilleen. Hän kirjoittaa tämän olleen se ajatus, mikä sai hänet tajuamaan olevansa kultissa. (Layton 1999, 372.) Nämä Laytonin ajatukset kertovat siitä, mitä yhteisö merkitsi hänelle, mutta myös monelle muulle. Yhteisön jäsenille yhteisö oli kuin perhe, kaikkine hyvine ja huonoine puolineen. Monille

jäsenille tämä perheenkaltainen yhteisö oli niin merkittävä, että he hyväksyivät kaiken negatiivisen mikä myös tuli sen mukana.

4.3 Yhteisön merkitys ja rooli Jonestownin tragedian jälkeen

Layton pystyi pakenemaan Kansan temppelistä ja Guyanasta suurlähettiläiden avulla. Hän pakeni noin puoli vuotta ennen Jonestownin tragediaa. Kuukausi hänen pakonsa jälkeen, hän julkaisi yhdessä asianajajansa kanssa valanalaisen lausunnon *“Massaitsemurhan uhka ja mahdollisuus Kansan temppelissä”*. Kyseessä oli 37-osainen lausunto, jossa Layton kuvaili Jonestownin oloja sekä Jim Jonesin toimia, kuinka tämä uhkasi jäseniään ‘vallankumouksellisella itsemurhalla’ eli massaitsemurhalla. (1999, 348–349.) Lausunnossa Layton myös selittää, kuinka Jonestown hänelle merkitsi pelkoa ja uupumusta (Layton 1999, 383). Tällä voidaan viitata nimenomaan Jonesin kylvämään pelkoon ulkomaailmasta, mutta myös yhteisön sisäiseen väkivaltaan, sekä raskaiden työtehtävien ja huonojen elinolojen aiheuttamaan uupumukseen.

Vaikka Layton oli paennut Jonestownista ja jättänyt Guyanan taakseen, niin yhteisö oli silti hänelle merkityksellinen ja hän yhä välitti siellä olevista ihmisistä. Lausunnon tarkoituksena oli saada Yhdysvaltojen hallinnon huomio sekä saada heidät toimimaan. Layton pyrki auttamaan Jonestownissa olevia, jotka eivät voineet tai edes halunneet paeta, koska tiesi heidän olevan vaarassa. (1999, 355.) Kongressimies Leo Ryan otti ohjat käsiinsä Laytonin lausunnon myötä ja suunnasi muutaman muun yhdysvaltalaisen kanssa Jonestowniin marraskuussa 1978. Tämä matka päättyi muun muassa Ryanin kuolemaan, sekä yli 900 Kansan temppelin jäsenen murhaan tai itsemurhaan. (Johnston Kohl 2010, 74–75, Layton 1999, 355.)

Niille, jotka selvisivät Jonestownista, on voinut olla vaikeaa hyväksyä, kuinka heidän yhteisönsä olikin niin haitallinen jäsenilleen, vaikka he olivat voineet itse nähdä sen (Johnston Kohl 2010 ja Layton 1999). Monet Jonestownin tragediasta selvinneet ovat kertoneet tukeutuneensa toisiin selviytyjiin, sillä kukaan yhteisön ulkopuolinen ei pystynyt ymmärtämään heidän kokemuksiaan. Selviytyjistä moni ei ole Jonestownin tragedian jälkeen pystynyt asumaan yksin, vaan he ovat asuneet kommuuneissa tai muissa yhteisöissä, koska he olivat asuneet niin pitkään tiiviissä, eristetyssä yhteisössä. (Johnston Kohl 2010, 83–84.) Johnston Kohl muutti hetkellisesti asumaan kalifornialaiseen Synanon-yhteisöön, sillä koki tarvitsevansa etäisyyttä entisistä Kansan temppelin jäsenistä, joiden kanssa hän oli asunut tragedian jälkeen (2010, 94).

Joillekin selviytyjistä sopeutuminen arkeen Kansan temppelin jälkeen oli vaikeampaa kuin toisille. Jotkut eivät sopeutuneet heidän uuteen arkeensa, vaan päättivät surmata itsensä (Johnston Kohl 2010, 84). Näin teki entinen Yhdysvaltain gyanalainen suurlähettiläs, joka sai kuulla Jonesin käyttäneen häntä hyväkseen oman puolisonsa kautta. Hän tappoi ensin puolisonsa sekä heidän lapsensa, kunnes tappoi myös itsensä. (Johnston Kohl 2010, 87–88.) Osa siis koki elämänsä niin merkityksettömäksi tai traumatisoituneeksi Jonestownin jäljiltä, että he riistivät oman henkensä. Voisi sanoa, että yhteisön merkitys oli monille niin suuri, että ilman sitä heidän elämänsä tuntui jopa merkityksettömältä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Kandidaatintutkielmani aiheena oli yhteisön merkitys sekä rooli Kansan temppeleihin liittyessä, yhteisössä ollessa sekä siitä irtautumisen jälkeen. Olen aineistojeni avulla tarkastellut yhteisön merkityksiä sekä rooleja kahden entisen Kansan temppelein jäsenen näkökulmasta. Analyysin päätavoitteena on ollut nostaa esille, mitä yhteisö on entisille jäsenille merkinnyt, sekä millaisia merkityksiä ja rooleja yhteisöllä on ollut? Analyysissä tarkastelin näitä merkityksiä sekä rooleja kronologisesti.

Yhteisöllä voidaan nähdä olleen monia erilaisia merkityksiä sekä rooleja. Ihmiset luovat merkityksiä kokemuksiensa pohjalta ja jokaisella henkilöllä on yksilöllisiä kokemuksia yhteisöstä. Nämä merkitykset ovat monimutkaisia sekä monitulkinnallisia. Tätä selittää muun muassa se, että ihmisiä on liittynyt yhteisöön monenlaisista taustoista ja heillä on ollut erilaisia asemia yhteisössä. En ole pyrkinyt tässä tutkielmassa yleistämään entisten jäsenten kokemuksia yhteisöstä, vaan tuomaan esille yleisesti ilmenneitä merkityksiä. Toistuvia teemoja Johnston Kohlin ja Laytonin kirjoitusten pohjalta olivat pelon ja turvan epävakaa tasapaino. Jäseniin kohdistettiin väkivaltaa, jos he eivät noudattaneet Jonesin sääntöjä, mutta ulkomaailmasta luotiin niin vaarallinen kuva, etteivät ihmiset haluaisi lähteä yhteisöstä. (Johnston Kohl 2010 ja Layton 1999.) Yhteisö merkitsi kuitenkin monille myös turvaa, turvallista yhteisöä, jossa heillä ei ollut samoja ongelmia kuin ulkomaailmassa. Tämän myötä he hyväksyivät kohtamansa kaltoinkohtelun yhteisössä. (Johnston Kohl 2010 ja Layton 1999.)

Varsinkin Jonestownissa monille jäsenille Kansan temppelein yhteisö merkitsi valtaa ja vallankäyttöä. Se merkitsi vallankäyttämistä muihin, valvomalla muiden jäsenien toimintaa tai osallistumalla rangaistusmenetelmien toteuttamiseen. Se myös merkitsi vallankäytön kohteena olemista. Jäsenet Jonestownissa

joutuivat elämään usein jatkuvassa pelossa, niin yhteisön sisäisessä pelossa, miten heitä rangaistaisiin virheistään, tai yhteisön ulkopuolisesta pelosta, jota Jones kylvi yhteisöön jatkuvasti kertomalla ulkopuolisesta uhasta. (Layton 1999.)

Monille yhteisön merkitys Kansan temppelissä oli kuitenkin se, että Jonestown oli joillekin ihmisille turvapaikka. Kaikesta siitä huolimatta, mitä yhteisön sisällä tapahtui, oli Jonestown heille koti. Uskonnollinen yhteisö oli muodostanut heille perheen, joillekin se oli ainoa perhe. Monilla oli ollut vaikeuksia elämässään ennen Kansan temppeliä, mutta uskonnollinen yhteisö oli auttanut heitä. Jim Jones oli heille ihminen, jonka sanomaan he uskoivat. Jäsenet eivät nousseet Jonesia vastaan, koska hänellä oli valtaa ja hän oli alistanut jäsenensä valtaansa. (Johnston Kohl 2010 ja Layton 1999.) Yhteisön rooli Kansan temppelissä oli toteuttaa ja totella Jonesin auktoriteettia. Jäsenet valvoivat toisiaan ja kantelivat toisistaan Jonesille. Jones rankaisi jäseniään eri väkivallan keinoin, osoittaen mitä tapahtuu, jos rikkoo hänen sääntöjään. (Layton 1999, 229–231.)

Tutkimuskysymykseni oli millainen merkitys ja rooli yhteisöllä oli Kansan temppelissä. Siihen voi vastata tiivistetysti seuraavanlaisesti. Yhteisö merkitsi Kansan temppelin jäsenille vallankäyttöä ja vallankäytön kohteena olemista. Osalle yhteisö oli usein myös turvallinen paikka, turvallisempi kuin ulkomaailma, josta he kuuluivat vain pahaa yhteisössä. Yhteisön rooli oli ylläpitää ja totella Jonesin määräämää auktoriteettia, joka ilmeni nimenomaan vallankäytönä.

Tutkielman aihetta voisi pro gradussa laajentaa useampiin näkökulmiin tai esimerkiksi tarkastella useampaa kulttiuskontoa tai uususkonnollista yhteisöä. Kultteja sekä uususkonnollisia ryhmiä ja yhteisöjä on tutkittu niin paljon useamman vuosikymmenen ajan, että aineistoa löytyisi monestakin eri näkökulmasta toteutettavaan tutkimukseen. Antropologisesta näkökulmasta kulttiyhteisöä voisi tarkastella monipuolisemmin laajentamalla tutkimuksen rajausta.

Kultteja voisi tarkastella esimerkiksi vertailevan tutkimuksen näkökulmasta. Mitä yhtäläisyyksiä, mitä eroavaisuuksia kahdella tuhoisalla kultilla on? Millainen kehityskaari uususkonnollisilla liikkeillä on ollut esimerkiksi 1900-luvulla, onko kehityskaarissa samankaltaisia tekijöitä. Vertailevaa tutkimusta olisi mahdollista myös toteuttaa eri kulttijohtajien välillä.

6 LÄHTEET

Aro, Jari 2011. Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa Seppo Kangaspunta (toim.), *Yksilöllinen yhteisöllisyys*, 47–48, 57. Tampere: Tampere University Press.

Bolaffi, Guido, Bracalenti, Raffaele, Braham, Peter, ja Gindro, Sandro (toim.) 2003. Community. *Dictionary of race, ethnicity and culture*, 46-47. Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Clarke, Peter B. 2005. *Encyclopedia of New Religious Movements*. Lontoo: Taylor & Francis Group.

CenSAMM – The Centre for the Critical Study of Apocalyptic and Millenarian Movements. The Peoples Temple of the Disciples of Christ. <https://cen-samm.org/resources/profiles/peoples-temple>, luettu 30.11.2021.

Chidester, David 2003. *Salvation and suicide: Jim Jones, the Peoples Temple, and Jonestown*. Bloomington ja Indianapolis: Indiana University Press.

Chryssides, George D. 1999. *Exploring New Religions*. Lontoo ja New York: Cas-sell.

Dawson, Lorne L. 2008. *Comprehending cults: the sociology of new religious move-ments*. Don Mills, Ontario: Oxford University Press.

Fondakowski, Leigh 2013. *Stories from Jonestown*. Minneapolis ja Lontoo: Uni-versity of Minnesota Press.

Hurtig, Johanna 2013. *Taivaan taimet: uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta*. Tampere: Vastapaino.

ICSA International Cultic Studies Assosiation. What Is a Cult? <https://www.icsahome.com/articles/what-is-a-cult>, luettu 30.11.2021.

Johnston Kohl, Laura 2010. *Jonestown Survivor: An insider's look*. New York ja Bloomington: iUniverse.

Layton, Deborah 1999. *Seductive Poison: A Jonestown Survivor's Story of Life and Death in the Peoples Temple*. New York: Anchor Books.

Moore, Rebecca. World Religions and Spirituality Project. Peoples temple. <https://wrlrels.org/2016/10/08/peoples-temple/>, luettu 28.11.2021.

Opetushallitus 2021. Yhteisöllisyys. <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvat-tajat/yhteisollisyys>, luettu 1.12.2021.

Ross, Rick 2009. Watch out for tell-tale signs. *The Guardian*. Luettu 30.11.2021. <https://www.theguardian.com/commentisfree/belief/2009/may/27/cults-definition-religion>

Ross, Rick 2014. *Cults Inside Out: How People Get in and Can Get Out*. Pohjois-Charleston: CreateSpace Independent Publishing Platform.

Yle.fi 4.7.2019. Jim Jones perusti "Kansan temppelin" ja ajoi satoja lahkolaisiaan tuhoon. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/07/03/jim-jones-perusti-kansan-temppelin-ja-ajoi-satoja-lahkolaisiaan-tuhoon>, luettu 7.11.2021.

7 LIITTEET

Kuva 1. Tuhoisan kultin pääpiirteet. Kuva Netflix dokumentista ”*Cults explained*”, perustuen Robert Jay Liftonin tutkimukseen *Cult Formation* (1980). 2019.

Kuva 2. Kansan temppelin yhteisön hierarkia. Emmi-Julia Lehtonen, perustuen Rebecca Mooren Kansan temppelin pyramidimalliin. 2021.